

nájába szabályoznia; kielégít-e bennünket az okosság, mint az életmegoldás elixirje, mikor vérünk antiintellektuális áramlása determinál bennünket?!

Az író olyan bűnügyi pontossággal adat-halmazza fel alakjait, hogy a nagy konstrukcióban néhol kiszárad az élet és cédula-szagot érzünk. El kell ismernünk azonban, hogy anyagának biztos ura.

Pók Ádám festő (aki mindenestre tisztában van a bergsoni teremtő idővel) hetvenhét életet él. Kár, hogy ezt a miriád életet a szentenciák kaleidoszkópján s nem a történések változataiban látjuk. Node ez nem fontos, elvégre a könyvcím hangulat dolga. — Pók Ádámot az öngyilkosság felé szédíti az élet céltalansága, amikor beleloppan életébe egy tanítónő, a halálarcú múza, aki életcélt ad neki: démonias arcával egy halhatatlan kép megteremtésére inspirálja őt. Házasság a kép érdekében, szerelem szerelmi élmény nélkül. Kissé valószínűtlen. Nem baj; Pók Ádám felállítja az alternatívát: vagy boldog férj lesz, vagy világhíres művész. Egyelőre azonban vitustáncot jár a démoni asszony körül, mint mindenki, aki összekerül ezzel. Eddig teljesen ösztöni világot nyújt a regény. Most jön az okos Cupidó, a legértelmesebb ösztöni lény, kilövi nyilát s a modellből ölelő feleség, majd anya lesz, Pók Ádámot pedig a tüneményes feleség boldog férjjé, az anya pedig termékeny nagy művésszé teszi. S most már a regényben mindenki értelmes életet él.

A mű legjobban megrajzolt alakja Toborzó Andris, a bohém festőművész, főerőssége és főgyengéssége a racionalizmus, az egyszűlyözöttség, a mértani körző s az egyenletek. Alakjai nincsenek eléggé beágyazva a humánumba, nem látjuk cselekvésükben a levegőt, a hús-vér környezetet. A lélektani megrajzolás néhol valószínűtlen (ha van is olyan férj az életben, aki hidegen nézi, mint csokolózik szeretett felesége a barátjával, az ábrázolt életben, az irodalomban ez lehetetlen).

Nyelvéről nem sokat szólhatunk. Okos. Néha a legérzelmesebb helyeken kiszarvazik nyelvéből a hangulattal inadaequat racionalizmus. Apró magyartalanságok is előfordulnak.

Mit hozott ez a regény az irodalom kincsházába? Újat semmit, semmi egyénit, fajban gyökerezőt, mégis, akik szeretik a jól megszerkesztett regényeket, jó regényvégeket, akik receptre akarnak enni életkivonatokat, azok számára csak nyereséget jelent e könyv.

Szarka Géza.

Petőfi lelke. (Írta Bartók György.) Az író részben Böhm Károly bölcséletének esztétikai elemeivel, részben — s nagyobb részben — a maga erős műérzékével fölfegyverkezve indul meg, hogy Petőfi lelkének leglelkéhez: az „aestheticumhoz” jusson. Tanulmányát szerényen kísérletnek mondja, töredékes megjegyzéseknek, melyek célja „utat mutatni, figyelmet és gondolkodást bizonyos helyesnek tartott irányba terelni”. Előbb az „aestheticumban” rejlő jelentést vizsgálja s Petőfi lírájában az esztétikai élmény megvalósulásának némely mozzanatát figyeli meg. Mi az aestheticum? Bartók György csak lassan, lépésről-lépésre oldja a csomót s fűzetjének csaknem végére jutunk, mikor megtudjuk a fogalom jelentését. Eszerint az aestheticum lényege egy „új valóság teremtése, a végesben a végtelennek, az időben az örökkévalónak szemléltetése”. Lehántva írónk filozófiai frazeológiáját azt mondhatnók, hogy az aestheticum a művész lelkében élő művészi erő. Ez az aestheticum aztán Bartók szerint Petőfi lelkének „középponti magva, ideális csirája, amelyből kifislett és kialakult az abban praeformált lélek egész organizmusa”. Bartók szépen fejtegeti, hogy az aestheticum hogyan teremti meg Petőfinak sajátos, egyetlen, semmi máshoz nem hasonlítható világát, „egy felsőbb, értékteljes, önálló és független világot, amely Petőfőre nézve való világ volt, a világ, amely szerint azután ő ezt az érzéki világot is átformálni akarta, főleg annak társadalmi részét, melyből oly gyakran menekül a nagy szabad természet ölébe”. Petőfi lelkének ez a tündéri világa „éppen oly realitás volt, mint a közemberre nézve az ő hétköznapi, szürke világa” s így az aestheticum nemcsak a műalkotásra, hanem a művész életére és cselekvésére is kiható erő. Bartók

gondolatát tovább fejtve azt mondhatnók, hogy ha Petőfi valami elképzelhetlen ok miatt nem írt volna költeményeket: a lelkében működő aestheticum valamiképen mégis megnyilatkozott volna s ha egyebet nem, életét formálta volna a közömbös elterővé. Bartóknak több ily filozófiai szellemű gondolata van s füzete már ezért is új hangot üt meg a nagy Petőfi-irodalomban. Ha Meltz Hugó mint filológus Petőfiben filozófot is látott: Bartók mint filozófus is csak a nagy költőt látja benne s a bölcselőhöz méltó gondolatokkal méltatja. De írónk éles szemmel nézi a költő művészi vonását mint esztéta is, mikor Petőfi képzeletének megelkesztő erejét, plaszticitását, majd az ú. n. esztétikai „feszültséget” s a keretbefoglalás és keretbeöntés esztétikai alaptörvényét fejtegeti. Mind e kérdések már speciálisan tudományos színvonaluknál fogva sem fejtegethetők e helyt részletesen, egyik-másik talán csak e szakember érdeklődését kelti fel, aki, ha itt-ott az íróval vitába akarna bocsátkozni, legalább is hasonló terjedelmű fejtegetésekre lenne szükség, mint Bartók könyvének. Ezért csak egy-két általános megjegyzésre szorítkozunk. Bartók könyve nemcsak tudós gondolkodóra, de esztétikai fogékonyságú íróra is vall. A Petőfi-irodalomba könyve új szempontokat hoz s valóban nyereségünk lenne, ha Bartók e téren eddigi kutatásait folytatná s elmélkedéseit kiegészítené, hogy a sok reményre jogosító „kísérletek” tanulmányokká nőjenek. Az író előadása tárgyalása tudományos jellege ellenére is eleven s ha a helyenként előforduló ismétlések és összefoglalások elárulják is a tanár módszerét, fejtegetései nem fárasztók. Stílusa is lendületes, itt-ott csaknem szárnyaló, ami arra vall, hogy az íróban is megvan az „aestheticum” esirája s lelke congeniális a költővel. Ennek folyománya talán a jelzők gazdagságának szeretete, ami, ha bölcselő írónál érdekes és feltűnő sajátosság is, azt hiszem, némileg gyengíti a kifejezés tömörségét. Bartók könyve általában véve nagy lelkesedéssel és tudással megírt munka, mely kis terjedelme dacára is igen értékes kiegészítője ez év Petőfi-irodalmának.

—rtm—

Napkelet.

Laczkó Géza: Sey Tamás levelei. (*A Kultúra kiadása.*) Kis regény, vagy ha úgy tetszik: hosszabb novella. Stílusa: festői impresszionizmus, lírai reflexiókkal, később meg páthosszal vegyítve. Szép, finom, művészi munka, mely minden sorában megmutatja írója nem közönséges tehetségét.

Egy pesti író, egy minden kultúrájával fölösen megkent intellektuellt, a főváros zsbajos életéből egy felvidéki csöpp kis nyaralóhely fenyvesei közé menekül agyonhajszolt idegeivel, hogy egyelőre kiszakítsa magát mindenből, ami gyengit s testét-lelkét megerősítse az ő természet éltető forrásaiban. Igyekszik kimosni lelkéből a problémákat, az örökös kételyt, vergődést, mélabút, gyűjti magába az erőt a fenyvesek zúgásából, „melynek lágy, komoly zenéje gyógyítón lengeti ritmikussá gondolatait”, a napsugárból, a gyantaszagú levegőből, „mely körülsimogatja, körülcsobogja víznél lágyabb, frissitőbb hullámaival”. Naphosszat elheverész a langos fűben, az enyhe, sápadtkék ég alatt, az árnyékos hallgató csöndben, szemlélődik, eltűnődgetik minden apróságon, ami körülveszi. Elnézegeti a fenyőfák tetején hintázó varjakat, a levegőget könnyű simán átszelő vércsétet, a kóborló, rojtosszélű felhőket, a fenyőfák szálás, büszke, egyenes törzsét. Csak nézeget, szemlélődik, pihen. Tervek, vágyak, akarat nélkül él, mint a mező füve, mely halkan remeg a szélben. Még olvasni se olvas; mert „vagy az van a könyvekben, ami a fenyőzúgásban s akkor fölölegese, vagy más van bennük s akkor károsak”. Legföllebb olykor ha előveszi a ceruzáját s friss, üde természetképecskéket vázolgat fel írómappájába mindarról a nyugodt szépségről, ami most körülötte és benne él. Így születik meg napról-napra egy-egy bájos, finomrajzú, enyhe árnyalású paysage intime, s mikor elkészül vele, kiszakítja azt a lapot mappájából s elküldi Pesten hagyott öreg barátjának, beszámolóképpen.

Így múlnak a hetek, nyugodtan, növekvő, békés elégedettséggel. Várja, erősödve várja, hogy lelkébe költőzzék s gyökeret verjen benne a szent együgyűség, az ősi, naiv természetesség, ez a nagy primitív